

Extremismus a škola: přístup k žákovi s radikálními postoji a k jeho třídě

Hrozby extremismu / Příležitosti demokracie – výchova k aktivnímu občanství

2011–2013

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Struktura webináře:

- 1.) **O projektu** – cíle, cílové skupiny, klíčové aktivity, výstupy a aktuální nabídka
- 2.) **Nástin současných podob extremismu** v České republice
- 3.) **Žák s radikálními postoji**
- 4.) **Extremismus a škola** – jak pracovat s extremismem v rámci školy, osobnost pedagoga, diskuse s extremisty v třídním kolektivu
- 5.) **Aktivity do výuky**, nabídka kurzů v rámci DVVP
- 6.) **Diskuse, výměna zkušeností**

- o projekt **občanského sdružení Asi-milovaní**
- o osobní záštitu projektu poskytl generální ředitel Českého rozhlasu, Peter Duhan
- o projekt byl podpořen ze Strukturálních fondů EU a rozpočtu ČR prostřednictvím OP VK MŠMT

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

INVESTICE DO ROZVOJE VZDELAVANI

Web: <http://www.moznosti-demokracie.cz/>

Facebook:

www.facebook.com/Moznosti.demokracie

Partneři: Varianty – vzdělávací program
Člověka v tísní

Knihovna Jiřího Mahena v Brně

891

Hrozby extremismu / Příležitosti demokracie - výchova k aktivnímu občanství

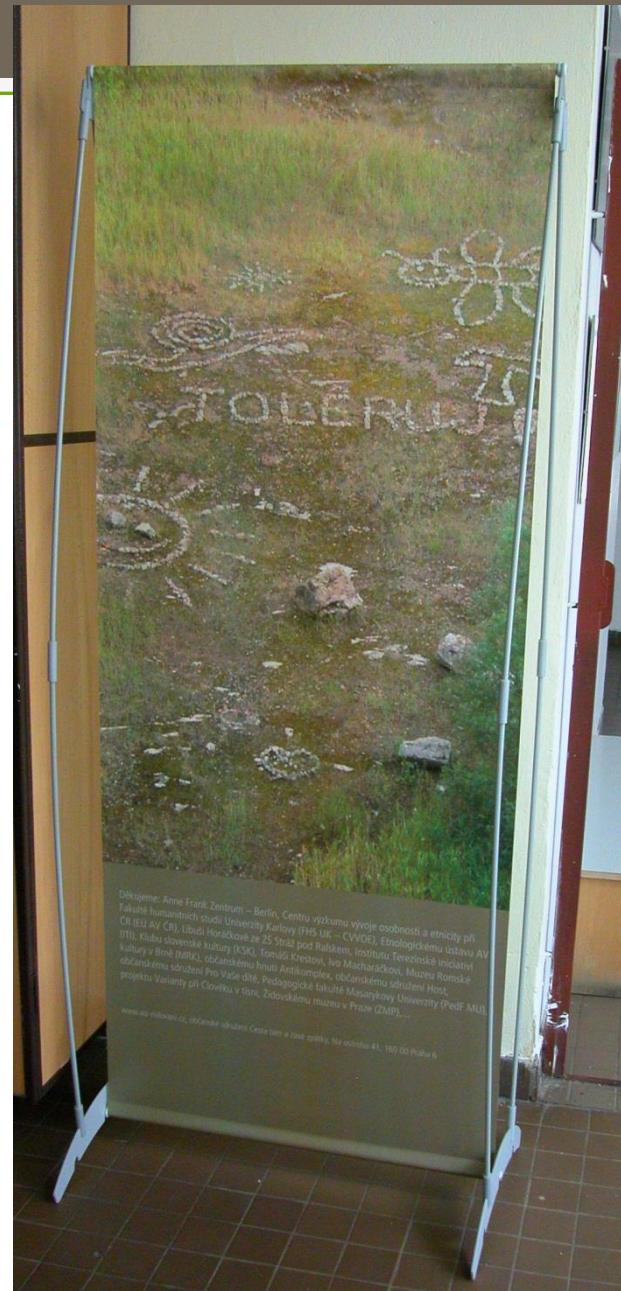
- výchovně vzdělávací projekt zaměřený na žáky druhého stupně základních škol a žáky škol středních
- projekt nabídl didaktické programy primární výchovy k aktivnímu občanství jako reakci na prudký nárůst extremistických tendencí ve společnosti i mezi žáky

Asi-milování, o. s.

- občanské sdružení převážně pedagogických pracovníků, kteří se zabývají tématy občanské společnosti, národnostních menšin, rasismu, xenofobie, tolerance a intolerance atp.
- pomocí vzdělávacích projektů se snaží posilovat v žácích demokratické myšlení a budovat vědomí silné občanské společnosti

- prvním projektem občanského sdružení, po němž také nese svůj název, byl v roce **2004 projekt Asi-milování?** zaměřený na témata multikulturní výchovy:
- formou **výstavy** představil žákům **příběhy mladých lidí devíti národností, žijících v ČR**; každý z příběhů byl doplněn stručným pohledem na historii pobytu jejich národnosti v českých zemích
- tato forma umožnila mladým lidem nahlédnout do života menšiny očima jejich vrstevníka

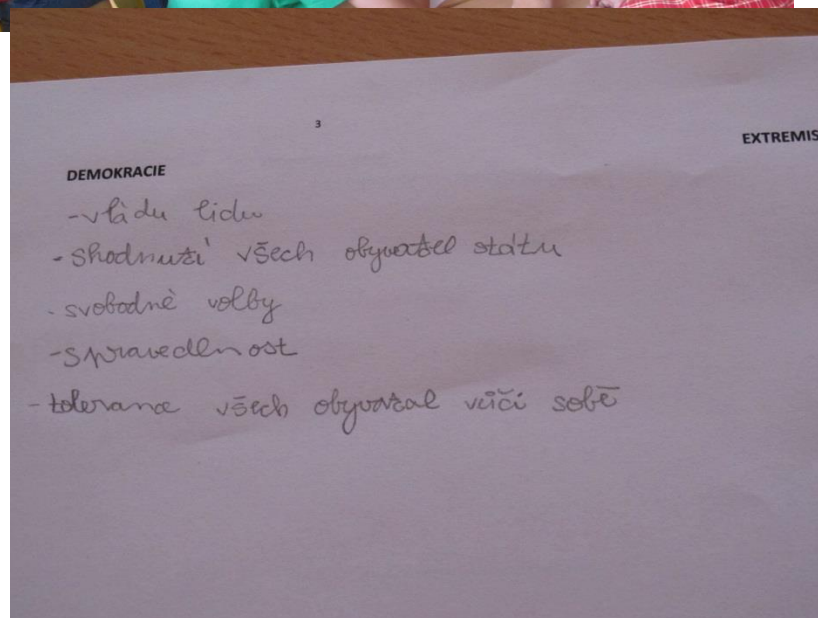
Otázka pro posluchače č.1:

- Setkali jste se v nějaké podobě s **projektem** *Hrozby extremismu / Příležitosti demokracie. Výchova k aktivnímu občanství* , **případně i s jinými aktivitami o. s. Asi-milovaní?**
- Pokud ano, v jaké?

- ke zrodu projektu vedlo pracovníky sdružení přesvědčení o **potřebě prohlubovat respekt k jinakosti, která se ukázala po roce 1989**, kdy se země otevřela cizincům
- zároveň vyplul na povrch **nedostatek povědomí, a tím i respektu, vůči menšinám**, žijícím zde po dlouhá léta
- v době prohlubující se individualizace přitom už nejde jen o příslušníky minoritních skupin v etnickém nebo náboženském smyslu, ale **vůbec o schopnost vzájemného respektu mezi sociálními a zájmovými skupinami**
- vývoj dává těmto předpokladům za pravdu (současné protiromské nálady, antiislamismus)

Projekt Hrozby extremismu nabízí:

- **interaktivní programy pro žáky:**
- kromě extremismu se smysluplné jevílo věnovat se výchově k aktivnímu občanství, občanské a osobní odpovědnosti, čtenářské a voličské gramotnosti
- školám projekt nabízí **dvouhodinové bloky i celodenní interaktivní programy** vedené lektory ze vzdělávacích organizací, absolventy **ročního kurzu lektorských dovedností** se zaměřením na prevenci extremistických postojů

Fašismus vs. Nacismus

- Společné prvky:
 - Odmítání rovnosti (liberalismus, demokracie, komunismus)
 - Integrální nacionalismus a totalitní stát
- Pouze nacismus
 - Není tolik důležitý stát
 - Vysoká míra ideologie
 - Mnohem důležitější otázka krve (rasy) – fanatický antisemitismus
 - nadčlověk
 - Expanzivní agresivní zahraniční politika
 - Vyšší důraz na vůdce
 - Mýty, okultismus

Semináře pro lektory a pedagogy

- Pro pedagogické pracovníky jsou nabízeny **akreditované programy**:
- Extremismus a škola – úvod do tématu
- Média a extremismus
- Žák s radikálními postoji
- Aktivní občanství a radikalizace společnosti, projevy ve školním prostředí
- Demokracie a škola

Mezinárodní studentská konference „Demokracie versus extremismus. Principy všedního hrdinství“

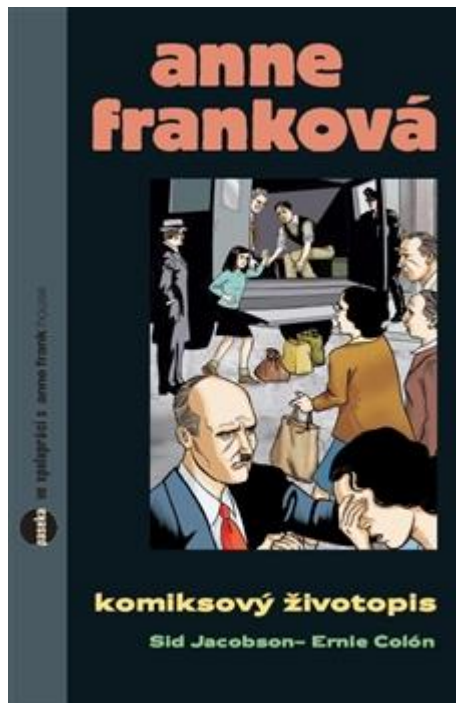
- 4.-6. 10. 2013 v Galerii Středočeského kraje v Kutné Hoře
- záštitu poskytli starosta Kutné Hory, Ivo Šanc, a starosta Kolína, Vít Rakušan

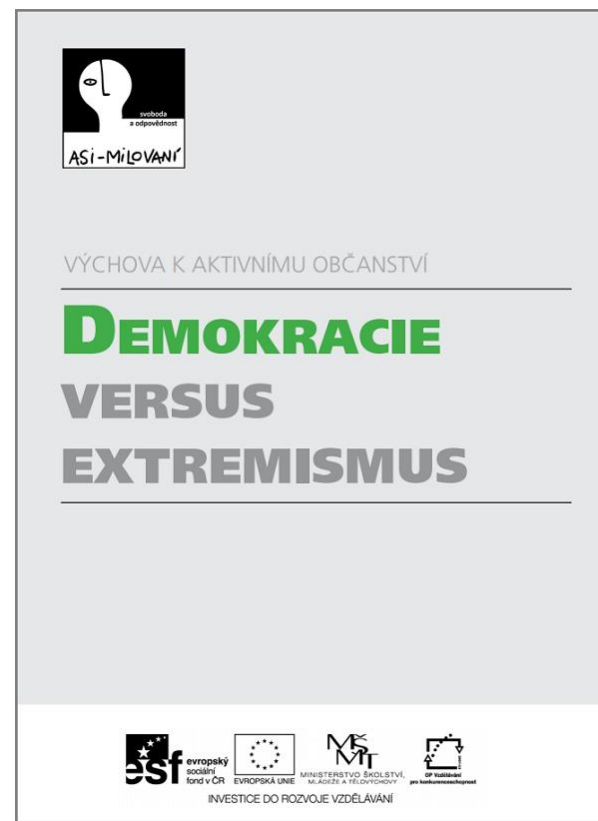
Výukové materiály ke komiksu Anne Franková – komiksový životopis (Paseka 2013)

- ve spolupráci s nakladatelstvím Paseka a Anne Frank House
- partneři: Institut Tereziánské iniciativy a Židovské muzeum v Praze

Publikace *Demokracie versus extremismus. Výchova k aktivnímu občanství*

- vydána v srpnu 2013
- třídílná publikace navazující a rozvíjející na dřívější publikační aktivity občanského sdružení Asi-milovaní a Člověka v tísní, o.p.s. (**Dovedu to pochopit? Hrozby neonacismu, ČvT 2008; Hrozby neonacismu – Příležitosti demokracie, Asi-milovaní 2009)**)

Otázka pro posluchače č. 2:

- o Měli jste možnost využít nebo alespoň víte o vzdělávacích materiálech vydávaných o. s. Asi-milovaní?

Otázka pro posluchače č. 3:

- Co si představujete pod pojmem extremismus?

Pojem „extremismus“:

Otázka pro posluchače č. 3:

- **Pojem „extremismus“ definují odborníci takto:**
- A) Nebezpečné názory a postoje vycházející z netolerance a předsudků vůči určitým skupinám ve společnosti.
- B) Násilné projevy jedince s netolerantními názory.
- C) Ideologie nebo aktivita, která směřuje proti stávajícímu politickému systému jako takovému a klade si za cíl jeho likvidaci a následné nahrazení vlastní alternativou, většinou nedemokratickou.
- D) Pojem s negativním zabarvením označující cokoliv mimo hlavní proud, sloužící k ostouzení zejména politických protivníků.

Může být správně více odpovědí.

Pojem „extremismus“:

Otázka na posluchače č. 3:

- Pojem „extremismus“ definují odborníci takto:
- A) Nebezpečné názory a postoje vycházející z netolerance a předsudků vůči určitým skupinám ve společnosti.
- B) Násilné projevy jedince s netolerantními názory.
- C) **Ideologie nebo aktivita, která směřuje proti stávajícímu politickému systému jako takovému a klade si za cíl jeho likvidaci a následné nahrazení vlastní alternativou, většinou nedemokratickou.**
- D) Pojem s negativním zabarvením označující cokoliv mimo hlavní proud, sloužící k ostouzení zejména politických protivníků.

Správná odpověď je B.

Pojem „extremismus“

Jan Charvát:

- jakákoli ideologie nebo aktivita, která směřuje proti stávajícímu politickému systému jako takovému a klade si za cíl jeho likvidaci a následné nahrazení vlastní alternativou, většinou nedemokratickou
- <http://www.mvcr.cz>, <http://www.bis.cz>
- tímto typem aktivit se zabývá BIS na základě zákona č. 153/1994 Sb, dle § 5 písm.a), PČR a další bezpečnostní složky, rovněž tak některé nevládní organizace

Pojem „extremismus“ podle Miroslava Mareše:

- v ČR existuje extremismus v několika rozdílných ideových variantách a různých organizačních formách
- je třeba brát v úvahu, že extremistické spektrum se stále vyvíjí
- extremismus lze chápat „**jako běžné označení pro cokoliv krajního, vyhraněného či výstředního**“

Oficiální definice extremismu v ČR:

- v ČR extremismus oficiálně vymezen od r. 2002 takto:

„Pojmem extremismus jsou označovány vyhraněné ideologické postoje, které vybočují z ústavních, zákonných norem, vyznačující se prvky netolerance, a útočí proti základním demokratickým ústavním principům, jak jsou definovány v českém ústavním pořádku...“

In: *Zpráva o problematice extremismu na území ČR, 2002 a Strategie boje proti extremismu, 2009)*

- extremistické ideologie a názory mohou být reprezentovány různými aktéry, především:
 - - politickými stranami;
 - - zájmovými skupinami (včetně náboženských společností);
 - - virtuálními komunitami a v širším kontextu i sociálními hnutími a
 - - subkulturami (specificky pak subkulturami mládeže)
- extremisté mohou spolupracovat i na **mezinárodní**, resp. **transnacionální úrovni**, a to jak v kontextu bilaterálních vztahů, tak i multilaterálních organizací či globálních sítí

- ◉ extremisté obecně usilují o ovlivnění mládeže, kterou potřebují k zajištění kontinuity svého působení i k zajišťování svých současných aktivit
- ◉ mladí lidé tvoří podstatnou část extremistických aktivistů v ČR i v řadě dalších zemí
- ◉ extremistické organizace si vytvářejí specifickou politiku směřovanou na mládež a mládežnickou propagandu (která využívá i forem zábavy populární mezi mládeží, např. hudby)
- ◉ existuje celá řada mládežnických extremistických organizací, z nichž některé působí jako přidružené organizace větších uskupení (především politických stran)

POLITICKÉ SPEKTRUM

(PODLE JANA CHARVÁTA)

Liberalismus

za nejdůležitější ve společnosti považuje **svobodu**; člověk rozhoduje sám za sebe (individualismus), lidé jsou si podle něj rovni. Stát považuje za nutný k ochraně svobody.

Socialismus

klade hlavní důraz na solidaritu a **rovnost**; věří, že by ekonomika i další odvětví společnosti měly být do značné míry centrálně řízeny.

Liberalismus

Konzervatismus

projevuje sklon bránit se rychlým změnám, podporuje tradiční normy.

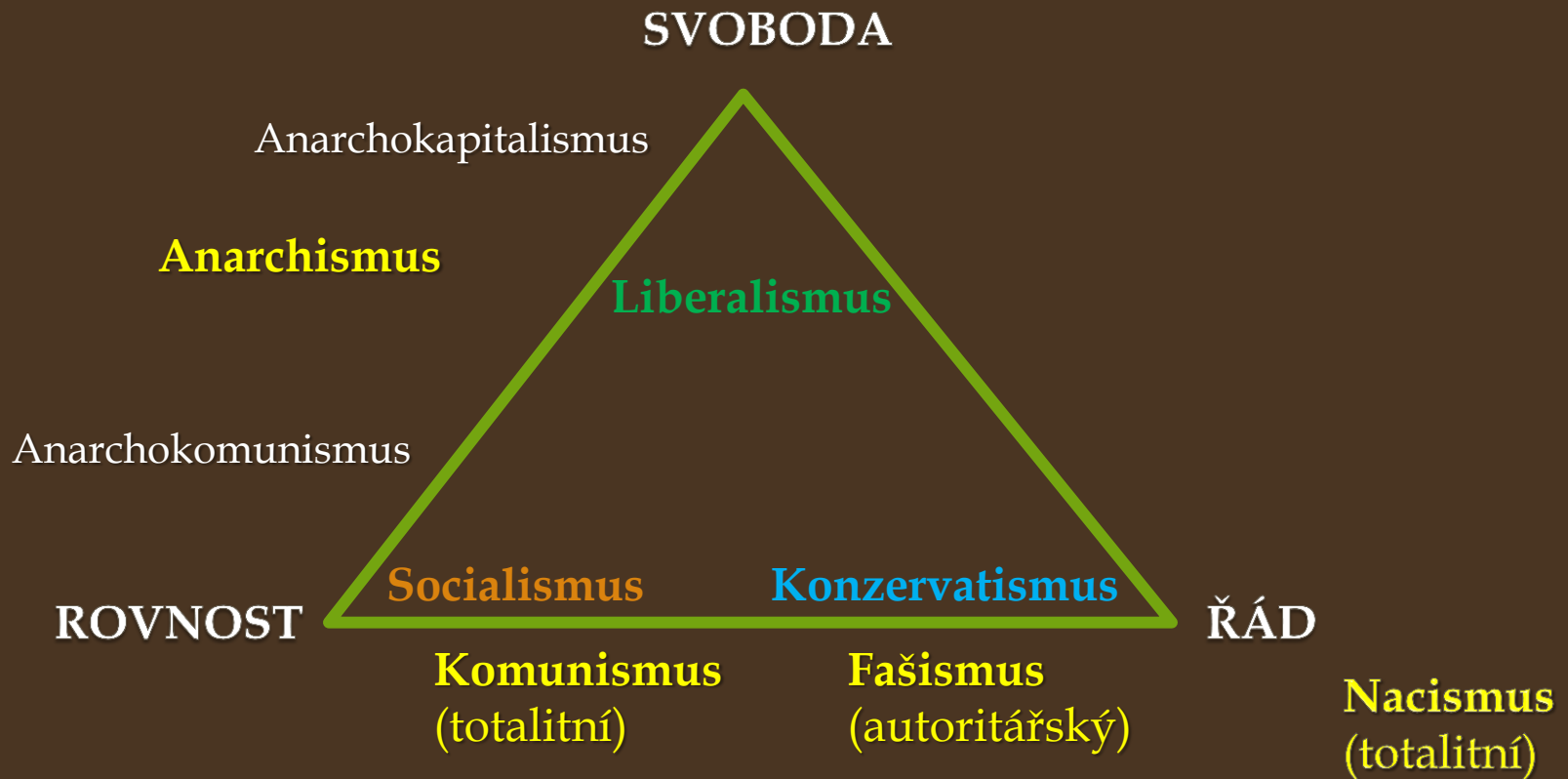
Za nejdůležitější ve společnosti považuje **řád a tradice**, které udržují společnost. Podle něj lidé nejsou a nemají si být rovni.

Socialismus

Konzervatismus

Politické spektrum

Srovnání

Neofašismus

- Boj proti demokracii
- Národní jazyk a kultura
- Křesťanství (katolicismus)
- Respekt k tradicím
- Politická propaganda
- Oslovují konzervativní střední třídu
- Vláda zákona a pevné ruky
- Antikomunismus
- Silný vůdce
- Vlastenectví (xenofobie = odpor ke všemu cizímu)
- Boj proti narkomanii
- Boj proti homosexualitě

Neonacismus

- Boj proti demokracii
- Krev a barva pleti
- Starogermánské (české) legendy
- Vytvářejí a rozvíjejí mýtus
- Pouliční násilí
- Oslovují dělnickou mládež
- Dovolávají se bílé revoluce
- Antikomunismus
- Silný vůdce
- Vlastenectví (rasismus, antisemitismus)
- Boj proti narkomanii
- Boj proti homosexualitě

Anarchismus

- Boj proti demokracii, státu, kapitalismu, autoritám
- Všeobecná rovnost
- Antiklerikalismus
- Bez tradic a mýtů
- Pouliční násilí, přímá akce
- Oslovují dělnickou a alternativní mládež
- revoluce, federalismus,
- boj proti neonacismu
- Komunismus / Liberalismus
- Žádný vůdce
- Internacionalismus
- Boj za práva menšin

Vymezení vůči společnosti

- o extremisté se vymezují vůči principům a společenským jevům současnosti a nedávné minulosti

ULTRALEVICE

- Rovnostářství, anarchie, dobrovolná federace samosprávních obcí, neexistence států
- Komunismus
- Přímá akce, prosazování svých cílů za pomoci násilí
- Internacionalismus

DEMOKRACIE

- Demokracie, volení zástupci získávají vládní moc. Stát je garantem svobody.
- Liberalismus
- Křesťanské milosrdenství
- Migrace a multikulturalismus

ULTRAPRAVICE

- Hierarchické uspořádání, kde je nejvýše vůdce a nejnižší otroci
- Politická a třídní jednoty
- Bojovný duch
- Rasové zákony

Multikulturní demokratická společnost

- multikulturní demokratická společnost je živnou půdou extremismu a její menšiny jsou indikátorem různých společenských jevů (např. rasismus, xenofobie)

SYMBOLIKA

Symbole mnohdy samy o sobě napoví, kdo se k jakému odkazu hlásí.

Porovnejte loga:

1. Deutsche Arbeitsfront (DAF) – nacistické Německo – (1933 – 1945)
2. Freiheitliche Deutsche Arbeiterpartei (FAP) – demokratické Německo (1979–1995)
3. Dělnická strana (DS) – Česká republika – (2003–2010)

1.

2.

3.

Ultralevice a ultrapravice

ULTRALEVICE

Shrnující pojem pro celou škálu levicových ideologií
komunistického, trockistického
a anarchistického typu

ULTRAPRAVICE

Termín pro označení skupin zahrnující ultrakonzervativní nacionalismus, pravicový populismus, neofašismus a neonacismus

Kategorizace:

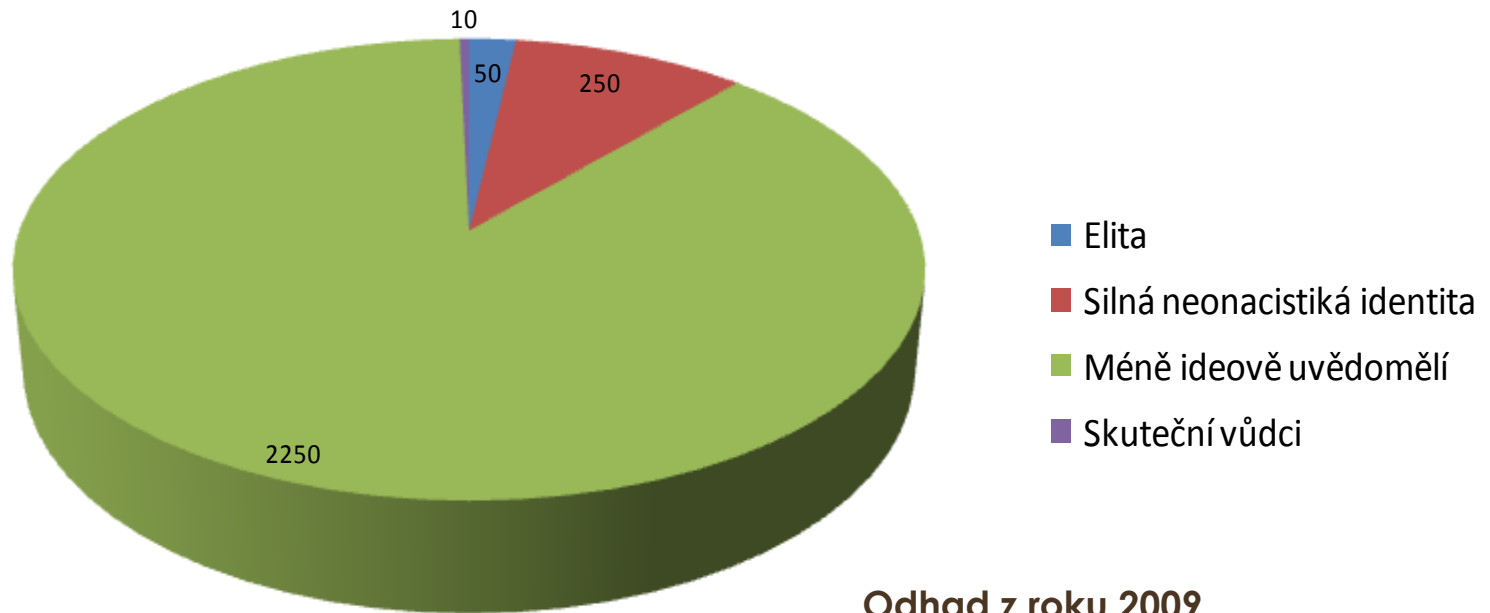
- **krajní levice** (anarchisté, trockisté, komunisté)
- **krajní pravice** (neonacisté, neofašisté, nacionalisté, pravicoví populisté)
- **radikální ekologové** (ekoterrorismus)
- **náboženský extremismus** (sekty, sciontologové)
- **divácké násilí** (rowdies, hooligans, ultras)
- samostatná kapitola: **subkultury**, jako skinheads, punk, hooligans, black metal, pagane metal, apod.) - mohou hrát roli v šíření politického extremismu, ale je potřeba být citlivý v rozlišování jejich vlivu

Exkurs: Žebříček objektů nenávisti neonacistů

- 1. tělesně a mentálně postižení (tzv. rasová hygiena)
- 2. Židé (je třeba na ně pohlížet jako na skupinu)
- 3. neárijské rasy
- 4. komunisté
- 5. méněcenné árijské rasy
- 6. demokracie jako zvrácené státní zřízení
- 7. USA

Současná neonacistická scéna v ČR

Počet osob hlásících se k neonacismu

Odhad z roku 2009,
Projekt Dovedu to pochopit?

Žák s radikálními postoji:

- ve školách se zpravidla nesetkáme s extremisty, kteří by patřili do elitních struktur hnutí
- mohou to však být již účastníci důležitých extremistických akcí s relativně pevným sebeuvědoměním
- s nimi většinou ještě lze pracovat
- začínáme se také setkávat s fenoménem vícegeneračních extremistických rodin (rodiče s pevným extremistickým přesvědčením působí na své děti)

Žák s radikálními postoji:

- Žák s extremistickými postoji byl ovlivněn jedním či několika z řady možných faktorů/ proměnných
- je potřeba mít na paměti, že **škola je jen jedním z faktorů, které ovlivňují pozici extremismu ve společnosti**, každopádně její úloha je nesmírně důležitá

Otázka pro posluchače č. 4:

- Proč se podle vašeho názoru přikloní mladí lidé k extremismu?

Důvody příklonu k extrému:

- mladí lidé se mnohdy cítí **zmateně a nejistě** ve světě, který ve své moderní podobě dává jen málo vodítek, mravních a hodnotových imperativů a vzorů
- v rámci extrémní ideologie mohou někteří tuto jistotu nacházet a nalézají zde i **řád a pravidla, hodnoty a ideje, vodítka a předpisy pro vlastní jednání**
- v rámci určité extremistické skupiny zažívají i **pocity přátelství a hlavně jednoty, pevného společenství, svazku, společného cíle**
- příslušnost k extremistické ideologii navíc skýtá i **pocit výlučnosti, výjimečnosti**, pocit a vědomí toho, kdo prozřel a uviděl, „jak se věci ve skutečnosti mají“
- extremisté často sami sebe vnímají jako **jediné vyvolené**, kteří znají pravdu a vědí, co je dobré pro tento svět, vnímají sami sebe jako nositele vše ostatní převyšujících ideálů, jako bojovníky za vznešený a ušlechtilý cíl

Sociální a věková struktura extremistické scény:

velice rozrůzněna :

- pohybují se na ní mnohdy 11–12 leté děti, teenageři, dvacetiletí, ale i čtyřicetiletí či padesátiletí jedinci
- lze mezi nimi nalézt rváče adorující násilí, ale i spořádaně žijící otce a matky rodin nebo vysokoškolsky vzdělané lidi s velkým přehledem o světovém dění, o historii, politologii či filozofii, kteří však své vědomosti mylně interpretují, mnohdy v duchu **spikleneckých teorií**, (tito mohou nejvíce ovlivnit ostatní sympatizanty daného myšlenkového proudu)

Období krize identity: z výzkumu A. Z. Kupcové

- **průměrný věk**, který respondenti z řad stoupenců extremistických uskupení udali jako počátek svého vědomého zájmu o politické dění s již jasně radikálními rysy, je **13,6 roku**
- **období pubescence a adolescence**, jež lze v kontextu utváření světového názoru vystihnout jako vývojovou etapu vyznačující se hlubším reflektováním sebe sama, úsilím o poznání sebe samého, hledáním vlastní cesty životem a osobní identity – kopíruje vývojově důležité **období tzv. krize identity**

Politická socializace a cesta k extrému

- procesem politické socializace nazýváme **utváření norem, přijímání politické konformity, hodnotové orientace člověka, z ní plynoucích postojů a samozřejmě také nejrůznějších předsudků**
- v tomto procesu hraje velmi důležitou roli **rodina, škola, vrstevnická skupina a také prostředí**, v němž člověk vyrůstá
- podle výzkumu společnosti Člověk v tísni **Jeden svět na školách (leden 2009)** se v českých podmínkách velmi **často politické postoje a orientace dětí a rodičů shodují**
- (tím se lišíme od západní Evropy, kde mladí mají větší sklon k vymezování se, revoltě a hledání nových cest)

Klíčové faktory procesu politické socializace extremistů a radikálů (z výzkumu A. Z. Kupcové)

- **faktor negativní zkušenosti** (jednoznačně ve výzkumu převládal) – negativní zkušenost se týkala zejména Romů, sociální reality, drogově závislých a konzumního stylu života či celkového pocitu nespokojenosti se stavem dnešní společnosti
- **faktor deziluze a skepse** – nejčastěji uváděn respondenty pocházejícími z rodin střední třídy nebo těmi, kteří dříve byli vůči demokratickému systému konformní a teprve po určitém zklamání jej odvrhli a řešení spatřili v jeho naprostém opaku
- **faktor identifikace** – vliv subkultury a vrstevnické skupiny
- **zdá se dokonce, že i extremistická „kariéra“ je v celém svém průběhu silně ovlivněna tím či oním faktorem, jenž stál na samém jejím počátku**

Přítomnost extrémních názorů a postojů v populaci středoškolských studentů

- o sympatizování či naprostý souhlas s extrémní pravicí přiznalo celých **10 % studentů**
- o ještě více překvapila **přítomnost některých nedemokratických postojů a názorů** i mezi studenty, kteří se k žádnému typu radikálního či extrémního názoru nehlásí

Tvrzení	Souhlas studentů středních škol v procentech
Přítomnost minorit v naší společnosti chápu jako negativní jev, ale respektuji je.	36 %
Menšiny by měly být z naší společnosti odstraněny.	7 %
V některých případech prosazování důležitých ideálů neodmítám násilí.	18,5 %
V boji za vysoké ideály mohou jít principy demokracie stranou.	17,5 %
Společnost by měla být etnicky a kulturně jednotná.	36 %

- o absolutní většina respondentů považovala demokracii za nedotknutelnou a vykazovala velkou míru tolerance nejen k minoritám, ale i k odlišným životním stylům a vzývaným hodnotám

Otázka pro posluchače č. 5:

- o Setkali jste se ve vaší škole s žákem s radikálními/ extremistickými názory?

Práce se žákem s radikálními postoji ve škole

- těžiště pedagogické práce by mělo ležet především **v prevenci**
- prevence by měla vycházet z kvalitní výuky **v občanskovědních předmětech a v dějepisu:** studenti by měli o významných společenských i dějinných fenoménech **uvažovat, diskutovat, utvářet si vlastní názor**
- kupříkladu demokracie či autokracie a totalita by neměly být představovány jen coby definice, ale měly by být prezentovány například na příbězích, na důsledcích své aplikace pro obyvatelstvo, pro studenty samotné apod.: **studenti by měli být vedeni k tomu, aby jejich klady a zápory objevovali sami a podrobovali je kritické úvaze**

Osobnost pedagoga:

- aby bylo možné pravicově extremistické scéně rozumět, vyučovat o ní a také aby bylo možné obstát v konfrontaci s extremisticky smýšlejícím studentem či studentkou, je **nutné vědět něco o základních charakteristikách extremistické scény**
- jen tak se lze vyhnout zjednodušujícímu pohledu na ni a uvědomit si komplexnost rizika, jež z ní pro naši společnost vychází

Osobnost pedagoga:

- důležité vědět, **co mladé lidi vede k osvojení extremistických stanovisek**, jaké životní zkušenosti zvyšují riziko inklinace k extremistickým stanoviskům
- měli bychom znát, **co mladým chlapcům a dívkám, mužům a ženám nabízí extremismus jako takový a příslušnost k extremistické scéně a k jejím jednotlivým skupinám příjemného a lákavého**

Osobnost pedagoga:

- pedagog by se měl v problematice orientovat, tzn. **vzdělávat se**
- vhodná je **základní znalost extremistické symboliky, právních rámců**
- důležitá je při práci s podobnými tématy možnost **psychohygieny, supervize, sebereflexivní setkávání, spolupráce s kolegy, společná strategie a klima školy**

Práce s extremismem ve školách (podle Štěpána Smolíka)

- o **přímá práce s extremismem**: buď **přímé** jednání s jednotlivci či skupinou konfrontovanou s extremismem či v extremistickém hnutí aktivně působící, nebo **vedení programu** tematicky **zaměřeného na extremismus**
- o **nepřímá práce s extremismem** se týká **proměnných, které průběžně ovlivňují postoje a případné tendence k extremismu**

Přímá práce s extremismem

- práce s tematikou extremismu bude vždy vycházet z našich prožitků a zkušeností

Proto je důležité:

- znát svou motivaci i důvody, proč s tématem pracuji
- znát svůj osobní postoj k tématu
- důkladně se seznámit s tématem a všemi jeho aspekty
- uvědomit si, s kým pracuji – klima třídy, klima školy
- kdo jsou žáci, kteří se přiklánějí k extremistickým postojům, jaké mají rodinné zázemí, v jakém postavení jsou ve třídě, v jaké jsou aktuální situaci, jakým způsobem komunikují a jak vystupují v jiných situacích

PRACOVNÍ LIST: Má východiska k práci k extremismem

Proč se chci tématu extremismu věnovat?

- a) z nařízení či rozhodnutí ředitele či kolektivu školy
- b) považuji je obecně za velmi aktuální
- c) setkal/a jsem se s projevy extremismu u žáků

Mám konkrétní zkušenost s problematikou extremismu?

- a) ne
- b) ano
Jakou?
- c) někdo blízký
Jakou?

Co vím o filozofii, postojích a chování extremistů?

Jaký je můj postoj k jednotlivým tématům, s nimiž je extremismus spojován?

Politické uspořádání státu

Minority, cizinci

Holocaust

Jiné

Z jakých zdrojů vím o tématech, kterými se extremismus zabývá?

- a) noviny, TV
- b) doslech
- c) známí, kamarádi
- d) žáci
- e) vlastní, přímá zkušenost

Jaké pocity či myšlenky ve mně jednotlivá témata vyvolávají?

Obava
Úzkost
Strach
Ostražitost
Nejistota
Zájem
Zaujetí
Potřeba diskuse, vysvětlení
Potřeba vymezit jasné hranice
Jiné

Co bych potřeboval/a (k lepšímu pochopení, náhledu, větší jistotě apod.)?

Vaše odpovědi v dotazníku ukazují momenty, prožitky, zkušenosti, názory a postoje, které vás při práci s tématy extremismu ovlivňují. Pokud jste si těchto momentů vědomi, bude pro vás mnohem snazší s tématem adekvátně pracovat, např. předem odhalit místa, která by vám při zařazení do výuky mohla komplikovat práci či sestavení programu tak, abyste se s ním mohli ztotožnit a přizpůsobit vlastním výukovým zvyklostem.

Přímá práce s extremismem

- stanovit si **přiměřené cíle lekce**
- vybrat **vhodnou metodu** - vzhledem k tématu, vzhledem ke skupině i vzhledem k mým pedagogickým zkušenostem navazovat na aktuální události, prožitky
- v průběhu lekce sledovat skupinu a její reakce
- citlivě a adekvátním způsobem reagovat na reakce skupiny
- snažit se udržet ve třídě rovnováhu a „bezpečné“ prostředí

Nepřímá práce s extremismem

Je důležité:

- aby se moje jednání a vystupování ve výuce, argumenty, kterými operuji, a můj způsob jednání s druhými pokud možno přirozeně překrývaly s mým obvyklým smýšlením a jednáním
- dlouhodobě pracovat s klimatem školy a třídy, udržovat „bezpečné“ prostředí
- sledovat skupinovou dynamiku ve třídě a cíleně s ní pracovat
- reagovat na aktuální společenské dění
- všímat si rodinného zázemí žáků
- být pozorný k vrstevnickým skupinám, které žáky ovlivňují

Několik rad a doporučení pro ty, kteří budou pracovat s tématem extremismu:

- Nemusíte vědět vždy všechno a není ostuda nevědět.
- Nejste zodpovědní za žáka, ale vůči němu.
- Mějte respekt k žákovi, třídě, ale i k sobě samému (a samozřejmě i dalším).
- Poznejte své meze a hranice vyplývající z role učitele/lektora, ale i své individuální hranice.
- Vždy máte možnost říci „ne/stop“.
- Pamatujte na to, jak komunikujete. Sledujte, jak působíte, co a jak sdělujete verbálně a co neverbálně.
- Zjistěte, jaké máte postoje k sobě samému, ke svému okolí, ke společnosti, k životu, to, jak fungujete obecně. Ve třídě budete vždy příkladem a budete ovlivňovat dění kolem sebe, i když budete zdánlivě v úplné pasivitě.

Několik rad a doporučení pro ty, kteří budou pracovat s tématem extremismu:

- v případě **sekundárního pedagogického působení**, musí být přístup vysoce individuální a vždy záleží na dílčích věcech, jako je **charakter onoho studenta, jeho vztah k učitelům, ale i intelligence, zájmy, individuální průběh politické socializace**, utváření extremistického názoru apod.
- **obecně lze říci jen pár zásad a bodů**: student či studentka by například pro svůj vzhled, vystupování, odívání a podobně neměl být učitelem vysmíván či haněn - to by vedlo spíše k větší radikalizaci, vzdoru a zatvrzení se

- Univerzální návod, jak změnit smýšlení extremisty není zřejmě možné dát – záleží vždy na velice individuálních faktorech jak jedince, jeho okolí, tak kompetencí a osobnosti učitele aj.
- nicméně **pokud je daný student nebo studentka ochotný k diskusi, vyplatí se znát, co jej k extrémnímu názoru dovedlo**; stejně je i užitečné vědět, ke kterému proudu na tak rozrůzněné scéně ultrapravice student či studentka patří
- právě **znalost problematiky** nejen ultrapravicové scény, ale i **motivů a významných momentů** v konstituci extremistického názoru daného žáka či žákyně je dobrým východiskem pro další postup a je v podstatě i nezbytná pro jeho úspěch

Diskuse s extremisty v třídním kolektivu:

- viz článek Jany Skácelové a Jaroslava Holeka:
Diskuse s extremisty v třídním kolektivu,
Demokracie versus extremismus. Výchova k
aktivnímu občanství. Metodická část, Praha 2013
- viz článek **Michala Dubce**, Konstruktivní
komunikace, tamtéž
- viz článek **Miroslava Mareše**, Pedagogické
postupy proti extremismu, tamtéž (z něj i tabulka
na následujících dvou snímcích)

Princip	Podstata principu	Příklad
Princip pravdivosti a věrohodnosti	Pedagog musí být věrohodný a musí působit pravdivě při objasňování problematiky extremismu	Pedagog, který by vyjadřoval mimo výuku rasistické názory, nebude věrohodný při výuce zacílené na potírání extremismu
Princip odbornosti	Pedagog musí být odborně vzdělaný a schopný argumentovat vůči extremistickým názorům	Znalost problematiky holocaustu je důležitým předpokladem pro diskusi s neonacisticky zaměřenou mládeží
Princip včasného posouzení situace	Pedagog by měl rozpoznat vznik extremistických tendencí v jím svěřeném kolektivu	Žáci se rozdělují do etnicky identifikovaných a vzájemně znepřátelených part, jejich vůdci začínají používat extremistickou symboliku
Princip přiměřenosti	Vyučování a diskuse o extremismu by měly odpovídat psychické a sociální zralosti žáků	Žákům prvního stupně ZŠ by neměly být jako varování před extremismem prezentovány záběry na mrtvé a zohavené oběti etnických čistek, což ale již může být za určitých okolností vhodné pro středoškoláky vyšších ročníků

Princip individuálního přístupu a kontextu

Pedagog by měl znát psychické a sociální zázemí žáka a odhadnout jeho motivaci k případným extremistickým (či pouze zdánlivě) extremistickým projevům

Třídní „šašek“ se může nevhodně předvádět na školním výletě na památná místa obětí nacistického či komunistického násilí, aniž by domyslel kontext narušení piety těchto míst, nemusí ale být motivován extremistickým postojem

Princip otevřenosti

Pedagog by se neměl bát otevřít téma, které s extremismem souvisí

Ve třídě, kde budou ve většině žáci z komunistického prostředí, je třeba probírat otázku zločinů komunismu, i když to může vyvolat nesouhlas rodičů

Princip tolerance

Pedagog by si měl být vědom specifík mládeže a jejího „přirozeného“ radikalismu a měl by být tolerantní k takovým projevům, které neohrožují ostatní

Příklon k anarchismu formou nošení nášivek s anarchistickým „A v kruhu“ u mladých punkerů není třeba hodnotit sám o sobě jako rizikový faktor

Princip konzistence

Pedagog by měl obdobné situace s možným extremistickým kontextem řešit obdobně

Pokud si žáci různého etnického původu nadávají do „černých sviní“ a „bílých sviní“, mělo by se při řešení a případných sankcích postupovat rovnocenně

Diskuse s extremisty v třídním kolektivu

(podle J. Skácelové a J. Holeka):

- **technika objasňování** slouží k tomu, aby se pedagog ubezpečil, že argumentům, které žák uvádí na obhajobu svého postoje, dobře rozumí: „Můžete mi vysvětlit svůj názor?“, „Odkud jste získal tyto informace?“, „Jaké jsou vaše cíle?“, „Čeho konkrétně chcete vy osobně dosáhnout?“
- **technika shrnování** má stejný účel – zabránit rozvoji konfrontační situace v jejím počátku. Využívá slovní obraty, které pedagogovi umožní zopakovat studentem prezentované názory: „Říkáte, že...“, „Rozuměl/a jsem správně, že...“
- snažte se přerámcovat **případný konfrontační styl diskuse v konstruktivní**
- **pokládejte otevřené otázky**: namísto uzavřených otázek: „Jsi proti cizincům?“ se raději ptejte: „Jak to myslíš?“
- **nespolupracujte při změně tématu**
- **zůstaňte klidný**

Diskuse s extremisty v třídním kolektivu:

- **vyhýbejte se diskusi pouze s hlavním řečníkem:** máte před sebou celou skupinu. Zapojte proto do debaty pravidelně i ostatní. Mnohem důležitější jsou pro vás ti nerozhodnutí, kteří vás poslouchají a zatím si nevytvořili pevný názor. Hledejte proto při diskusi spojence a ptejte se ostatních: „Co si o tom myslíš ty? Jak se stavíš k tomuto problému?“
- **pracujte s humorem**
- **argumentujte na osobní rovině:** často se diskutuje o okolnostech, které ve skutečnosti nikoho nepotkaly, se kterými diskutující nemají osobní zkušenost. Ptejte se tedy diskutujících, zda se jejich argumentace zakládá na osobním požitku, nebo to, o čem mluví, znají jen z doslechu
- **upozorňujte na důsledky**

Diskuse s extremisty v třídním kolektivu:

- o **odmítejte zjednodušení:** upozorněte na to, že svět je komplexnější. K mnoha tématům se můžete ve škole vracet a věnovat se jim podrobněji. Nemáte-li na to čas v hodině, kdy diskuse probíhá, nebo na to nejste dostatečně připraveni, přesuňte je na další hodinu a důkladně se připravte. Nebraňte se tomu souhlasit s určitými aspekty a upozorňovat přitom na ty další („V tomto máš pravdu, to také nepovažuji za úplně v pořádku, zároveň si myslím, že...“)
- o **nemoralizujte**
- o stanovte si v kolektivu **pravidla diskuse**
- o **stěžejní je vaše názorová ujasněnost a ukotvenost**
- o **nejdůležitějším předpokladem práce s žákem s extremistickými názory je dialog**

Na závěr:

o Adéla Zelenda Kupcová:

„Odsuzujme ... jejich /extremistů/ názory a to, co činí.
Odsuzujme a bojujme proti extremistickým ideologiím,
názorům a aktivitám. **Ale neodsuzujeme absolutně
stoupence těchto ideologií jako lidské bytosti –
zejména ne v mladistvém věku.**

Odsudky mohou zraňovat, nedávají pozitivní zpětnou
vazbu ze strany společnosti, která je pro tvorbu funkční
identity nutná – přehlížením, odsuzováním a
ponižováním ... je ženeme hlouběji do náruče
extremismu, neboť tem jim je schopen pozitivní
zpětnou vazbu nabídnout.

Extremisté mnohdy kreslí tlustou dělicí čáru mezi my a oni
– my versus mainstream, my versus etnické menšiny, my
versus zkorumpovaní politici... Pro toto dělení přece
extremistické ideologie odsuzujeme, nejednejme tedy
stejně. **Nestavme extremisty, zejména pak dospívající
sympatizanty, kteří zatím hledají sebe sama, do pozice
nepřátel. Nebo si z nich vlastní nepřátele vychováme.“**

Odkazy:

- **Metodický pokyn MŠMT: CO DĚLAT- INTERVENTCE PEDAGOGA.** Rizikové chování ve školním prostředí - rámcový koncept. Příloha č. 9: Extremismus, rasismus, xenofobie, antisemitismus <http://www.oasumperk.cz/soubory/pr-9.pdf>
- Literatura uvedená v publikacích *Demokracie versus extremismus. Výchova k aktivnímu občanství*: <http://moznosti-demokracie.cz/odborne-texty/>
- není-li uvedeno jinak, pocházejí citace uvedené v této prezentaci s publikací *Demokracie versus extremismus. Výchova k aktivnímu občanství. Teoretická a Metodická část*, Praha 2013

**Děkuji Vám za pozornost
a spolupráci!**

